

การพัฒนาผู้ประกอบการเกษตรในยุคโควิด -19 สู่เส้นทางเศรษฐกิจสีเขียว
Developing agricultural entrepreneurs in the era of Covid-19
towards a green economic path

ขวัญชนก แก้วเหมือน¹
Kwanchanok Kaewmuean

Received: 18 October 2022; Revised: 15 November 2022; Accepted: 30 November 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาผู้ประกอบการเกษตรในช่วงภาวะวิกฤตการณ์โควิด - 19 ที่เป็นโอกาสในการส่งเสริมการสร้างธุรกิจสีเขียว พื้นที่สีเขียว และเศรษฐกิจสีเขียว ภายใต้บริบทการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยที่มุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเริ่มต้นอธิบายถึงผลกระทบจากภาวะวิกฤตการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด - 19 ที่มีต่อเศรษฐกิจสังคมไทย จากนั้นจึงอธิบายแนวคิดการพัฒนาผู้ประกอบการเกษตร การผลักดันและส่งเสริมการสร้างธุรกิจสีเขียว และแนวทางการสร้างพื้นที่สีเขียว ภายใต้แนวคิด SDG's การประกอบการกับการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นเป้าหมายสำคัญในการสร้างเศรษฐกิจสีเขียวของประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์โควิด - 19 ให้มีแนวทางการสร้างโอกาสในธุรกิจสีเขียวที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ : ผู้ประกอบการเกษตร, ยุคโควิด - 19, เศรษฐกิจสีเขียว

Abstract

This article aims to enhance understanding of the development of agricultural entrepreneurs during the COVID-19 crisis as an opportunity to promote green business building, green area and green economy under the context of Thailand's economic development towards the Sustainable Development Goals. It begins by explaining the impact of the COVID-19 crisis on the Thai economy and society. Then explain the concept of developing agricultural entrepreneurs. Pushing and promoting

¹ อาจารย์ประจำวิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 083-6511451 kwanchanok.k@tsu.ac.th

the creation of green business and guidelines for creating green spaces under the concept of SDG's Entrepreneurship and Sustainable Development which is an important goal in building a green economy of Thailand today. This will benefit individuals and entrepreneurs affected by the COVID-19 crisis to have a way to create green business opportunities that will lead to sustainability in the future.

keyword: Agricultural entrepreneurs, COVID-19 crisis, Green economy

บทนำ

วิกฤติการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา หรือ โควิด-19 จุดเริ่มต้นของผลกระทบทางเศรษฐกิจในวงกว้างของประเทศไทย ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ปลายปี 2562 เรื่อยมาจนกระทั่งปี 2565 โดยภาพรวมแล้วผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 มักจะเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มเปราะบางอยู่แล้ว เมื่อเผชิญวิกฤติจากการระบาดและมาตรการที่ตามมายิ่งทำให้คนเหล่านี้เปราะบางยิ่งขึ้นไปอีก (ชล บุนนาค, 2563) ผลกระทบของโควิด-19 ต่อภาคเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมตกอยู่กับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบในประเด็นต่อไปนี้ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานขององค์การระหว่างประเทศอีกหลายฉบับ (Cheng et al, 2020) ในสองประการ คือ ประการแรก โควิด-19 และมาตรการที่เกี่ยวข้องสร้างผลกระทบให้กับกลุ่มที่มีความเปราะบางทางเศรษฐกิจมากที่สุด กลุ่มเปราะบางดังกล่าวอาจมีความแตกต่างกันไปในบริบทแต่ละประเทศ แต่โดยภาพรวมนั้นกลุ่มที่เปราะบางต่อโควิด-19 คือ กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและพึ่งพาการทำงานที่ใช้แรงงานหรืออยู่ในภาคเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากมาตรการ หรือไม่สามารถทำงานที่บ้านได้ คนกลุ่มนี้ก็คือ ผู้ใช้แรงงาน คนทำงานในภาคบริการและการท่องเที่ยว ประการที่สอง ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มาตรการที่เกี่ยวข้องกับโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นอย่างมาก มาตรการปิดเมือง (Lock Down) และมาตรการควบคุมการขนส่งและเดินทางข้ามพื้นที่ ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในเรื่องปัจจัยการผลิตและต้นทุนการผลิตและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการบริโภคและปริมาณลูกค้า การปรับตัวไปสู่ธุรกิจออนไลน์หรือปรับเปลี่ยนรูปแบบสินค้าบริการย่อมมีต้นทุนที่พุ่งมาด้วยและส่งผลกระทบต่อพนักงานและแรงงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเหล่านี้ พวกเขาอาจพอมีทุนสะสมเพื่อปรับตัวและรับมือกับการระบาดและมาตรการโควิด-19 หนึ่งระลอก แต่ในสภาวะที่มีระลอกของการแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ทุนสะสมไม่มากพออาจต้องปิดการดำเนินกิจการไปในที่สุด

สอดคล้องกับบทความจากสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ (2563) ที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยอย่างชัดเจน เพราะการที่เครื่องยนต์ทางเศรษฐกิจของประเทศกระจุกตัวอยู่กับบางภาคส่วน เช่น ภาคการท่องเที่ยวและบริการ และพึ่งพิงการค้าระหว่างประเทศเป็นสัดส่วนสูง ทำให้นโยบายยับยั้งการระบาด ซึ่งส่งผลทำให้ต้องปิดพรมแดนระหว่างประเทศระหว่างจังหวัดและทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจหยุดชะงัก มีต้นทุนทางเศรษฐกิจที่สูงมาก และได้ส่งผ่านผลกระทบไปไกลจากบริษัทใหญ่ต้นน้ำ ไปจนถึงผู้ผลิตและแรงงานตัวเล็กตัวน้อยที่ปลายน้ำอย่างถ้วนทั่ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำให้การผลิตและการบริโภคชะลอตัวลงมาก สร้างผลกระทบต่อผลิตภาพการผลิต และทำให้การจ้างงานลดลง โดยเฉพาะในธุรกิจขนาดกลาง ธุรกิจขนาดย่อม ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ และผู้ใช้แรงงาน ซึ่งได้รับผลกระทบที่รุนแรงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจขนาดใหญ่ (The Knowledge, 2563)

ถึงแม้ว่าวิกฤติการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา หรือ โควิด- 19 จะยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง แต่ในทางกลับกันเศรษฐกิจชุมชนกลับมีความสำคัญมากขึ้น ในฐานะแหล่งจ้างงานของประชาชนในพื้นที่ และเป็นที่ยอมรับผู้ใช้แรงงานกลับบ้าน เนื่องจากการจ้างงานในเมืองที่ลดน้อยลง จึงคาดการณ์ว่าในอนาคตความร่วมมือในด้านต่างๆ ระหว่างชุมชนจะมีมากขึ้น เกิดการรวมกลุ่มชุมชนในการผลิต จำหน่าย และสร้างตลาดเพื่อเกื้อกูลและต่อยอดซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคืนถิ่น กลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมในกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากการเลิกจ้างงาน หรือกลุ่มผู้มีรายได้ลดน้อยลงจากผลกระทบยุคโควิด- 19 ซึ่งนั่นอาจเป็นจุดเปลี่ยนแห่งการส่งเสริมแนวคิดการสร้างธุรกิจสีเขียว ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง รัชการที่ 9 เป็นกรอบแนวคิดซึ่งมุ่งให้ทุกคนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ รวมถึงการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ให้สามารถเปลี่ยนวิกฤติมาเป็นโอกาส ในการสร้างผู้ประกอบการเกษตร ที่มุ่งพัฒนาธุรกิจสีเขียว มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability Development Goals: SDGs) ของประเทศ

แนวคิดการพัฒนาผู้ประกอบการเกษตรในยุคโควิด - 19

จากการสัมภาษณ์ของธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) เพื่อสำรวจแนวทางปรับตัวของแรงงานในยุคโควิด - 19 ต่างเห็นว่าเป็นโอกาสที่ดี หากแรงงานคืนถิ่นเลือกภาคเกษตรเป็นอาชีพ “ทางเลือก ทางรอด” เพื่อปรับไปสู่การเป็น “เกษตรกรยุคใหม่” พร้อมรับโอกาสท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่จะพัฒนาแรงงานคืนถิ่น โดยใช้แนวคิด “บันได 4 ขั้น” สำหรับผู้ไม่มีประสบการณ์ทำเกษตร มีข้อจำกัดด้านองค์ความรู้ ความสามารถ และปัจจัยการผลิต (พิฑูร ชมสุข, จิราภรณ์ พินนาพิเชษฐ และเพชรลักษณ์ บุญญาคุณากร, 2564 : ออนไลน์)

ที่มา : <https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article>

บันไดขั้นที่ 1 “เรียนรู้” และ “ควรคำนึงถึงความอยู่รอดเป็นสำคัญ” เริ่มต้นด้วยการศึกษาเคล็ดลับ และบทเรียนจากผู้อื่นมาลงมือทำด้วยตนเองโดยไม่ด่วนตัดสินใจทำอะไรตามกระแส จะทำให้เกิดประสบการณ์ตรง หากยังมีข้อจำกัดด้านพื้นที่เพาะปลูก อาจเริ่มจากพื้นที่ขนาดเล็ก เงินลงทุนน้อยๆ หรือหากไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง การขอแบ่งเช่าจากญาติพี่น้อง จากเพื่อนบ้าน หรือขอผู้นำชุมชนใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะถือเป็นทางออกที่น่าสนใจ

บันไดขั้นที่ 2 “พัฒนาทักษะ” เมื่อเรามีความพร้อมในการทำเกษตรแล้ว ควรเลือกตัดสินใจทำในสิ่งที่ตนเองชำนาญ เพื่อยกระดับทักษะฝีมือไปสู่อาชีพหลัก สร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง เช่น เลือปลูกพืช หรือเลี้ยงสัตว์ที่ตนเองถนัด เป็นต้น

บันไดขั้นที่ 3 “ขยายขยาย” ต่อยอดไปสู่การทำเกษตรเชิงพาณิชย์ โดยใช้เทคโนโลยีร่วมกับการปลูกพืช-เลี้ยงสัตว์ในขนาดปริมาณที่มากขึ้น หรือนเน้นที่คุณภาพเพื่อพลิกบทบาทก้าวไปสู่ผู้ประกอบการเกษตร (Agripreneur) ที่มีทั้งความรู้ด้านเกษตร และสามารถวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้อย่างเหมาะสม

บันไดขั้นที่ 4 “ยั่งยืน” เมื่อเราสามารถสร้างฐานะจากการทำเกษตรได้แล้ว ควรที่จะวางแผนให้อยู่รอดอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและอำนาจต่อรอง เพิ่มความสามารถในการเข้าถึงตลาดได้ในระยะยาว เช่น การรวมกลุ่มก่อตั้งเป็น “วิสาหกิจชุมชน” เป็นต้น

การผลักดันและส่งเสริมการสร้างธุรกิจสีเขียว

สำหรับอนาคต ภาพด้านการเกษตรในอีก 20 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะต้องเป็นฐานการผลิตอาหารที่มั่นคงปลอดภัย เป็นฐานการผลิตที่มีผลิภาพการผลิตสูง มีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ 2 ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579 เน้นถึงความสามารถในการแข่งขัน เน้นในเรื่องของการพัฒนาภาคการผลิตและบริการ พัฒนาสังคมผู้ประกอบการและเพื่อสร้างผู้ประกอบการทางธุรกิจ กรอบแนวคิดและทิศทางการพัฒนานั้น มีประเด็นสำคัญในเรื่องของการปรับตัวของเกษตรกรสู่เกษตรกรมืออาชีพ (Smart Farmer) และมีความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เป็นทักษะที่สำคัญประการหนึ่งในศตวรรษที่ 21 จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยคุณลักษณะผู้ประกอบการเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในธุรกิจเกษตรสีเขียว ของ มรกต กำแพงเพชร และคณะ (2560) ได้อ้างถึงแนวคิดผู้ประกอบการเกษตรกรยังม้งงานวิจัยไม่มากนัก (McElwee, 2006) เพราะระหว่างคำว่า เกษตรกรและผู้ประกอบการเกษตรกรนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกันจึงยากต่อการให้คำนิยาม แต่สำหรับ Palich and Bagby (1995) กล่าวว่า ผู้ประกอบการเกษตรกร (Agripreneur) มาจากการผสมคำ 2 คำ คำว่า การเกษตร (Agriculture) รวมกับคำว่า ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เมื่อสองคำนี้รวมกัน ผู้ประกอบการเกษตรกร จึงมีความหมายว่า บุคคลที่เป็นผู้ประกอบการที่ทำธุรกิจเกษตร และจากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบว่า ผู้ประกอบการเกษตรกรแตกต่างจากผู้ประกอบการทั่วไป (Carter and Rosa, 1998) เพราะธุรกิจเกษตรเป็นในธุรกิจที่มีความเชื่อมโยงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ และสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ ชุมชนที่ทำการเกษตร (Eikeland and Lie, 1999) ผู้ประกอบการเกษตรกรมีกระบวนการทัศน์การบูรณาการเศรษฐกิจเข้ากับชุมชน ซึ่งเป็นธุรกิจที่พัฒนามาจากแนวคิดธุรกิจสีเขียว

ธุรกิจสีเขียว (Green Business) ปัจจุบันสามารถให้คำจำกัดความได้หลากหลาย แต่มีหลักสำคัญที่เหมือนกัน คือ เป็นรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่คำนึงถึงความยั่งยืน จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ธุรกิจที่ยั่งยืน (Sustainable Business) เป็นธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ไม่ส่งผลกระทบเชิงลบหรือลดการเกิดผลกระทบเชิงลบต่อสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจชุมชนและสังคม โดยอาจใช้แนวคิดนี้ตลอดห่วงโซ่ธุรกิจ หรือแค่ส่วนใดส่วนหนึ่งของธุรกิจก็ได้ สำหรับเกษตรกรและผู้ประกอบการภาคเกษตร สามารถนำแนวคิดธุรกิจสีเขียวมาใช้ โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ การผลิตและบริโภคสินค้าอาหาร พืชและผลิตภัณฑ์จากพืช และสัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ต่างๆ ที่มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีการปกป้องและส่งเสริมสภาพแวดล้อม สุขภาพ ชุมชน และสวัสดิการแรงงาน และสวัสดิการปศุสัตว์ โดยรูปแบบการผลิตและบริโภคนี้จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพการผลิตและบริโภคสินค้าของผู้คนและสภาพแวดล้อมในอนาคต ตัวอย่างการทำการเกษตร

ในรูปแบบนี้ เช่น เกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) เกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice) (ศาลิศา ทาศรีภู, 2562)

โดยการทำการเกษตรธรรมชาติ เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ หรือเกษตรที่ดี มีแนวความคิดจากเกษตรกรรมยั่งยืน (Sustainable Agriculture) คือ ระบบการเกษตรที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิต เกษตรกร กระบวนการผลิตและการจัดการทุกรูปแบบ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค โดยได้เริ่มจุดประกายขึ้นจากการขับเคลื่อนองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก และกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ความหวังที่จะมีทางเลือกในชีวิตที่ดีก็เริ่มเกิดขึ้น จากสุรินทร์แพร่มาถึงโสธร อำนาจเจริญ จากเชียงใหม่ขยายตัวมาแม่ฮ่องสอน อุตรดิตถ์ จากฉะเชิงเทรา นครปฐม ในภาคใต้ขยายจากสงขลาไปสู่พัทลุง พวกเขาได้สร้างระบบเกษตรยุคหลังสมัยใหม่ขึ้นมา เป็นเกษตรที่อิงกับธรรมชาติ อยู่บนวัฒนธรรมที่ผสมผสานทั้งวัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมสมัยใหม่ และกระแสสิ่งแวดล้อม พัฒนาระบบการผลิตหลากหลายบทบาททั้งการผลิตเพื่อบริโภค ผลิตเพื่อการค้า ผลิตเพื่อสร้างสังคมที่ดีงาม โดยผลิตอาหารที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ จากทรัพยากรชีวภาพของท้องถิ่น ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับวิทยาการสมัยใหม่ พัฒนาระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ยืดหยุ่น หลากหลาย และสร้างการค้ากับผู้บริโภคด้วยความซื่อสัตย์ ไว้วางใจ และเรียนรู้ซึ่งกัน โดยมีนักพัฒนา นักวิชาการ ผู้ประกอบการที่มีเป้าหมายร่วมกันมาร่วมส่งเสริม (กฤษฎา บุญชัย, 2560 : ออนไลน์)

อย่างไรก็ตาม หากเพียงแค่แนวคิดรายบุคคลของการพัฒนาผู้ประกอบการเกษตรในธุรกิจสีเขียว หรือพลังของชุมชน ก็ยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอาหารทั้งระบบที่ถูกผูกขาดด้วยการควบคุมทรัพยากรของรัฐ และการกำกับตลาดของทุนได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ภาคีต่างๆ ทั้งในส่วนภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องขยายต้นแบบการทำเกษตรกรรมยั่งยืนในเชิงพื้นที่ออกไปให้กว้างขวาง เชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการสร้างระบบอาหารที่ความมั่นคง ยั่งยืน ปลอดภัย และเป็นธรรม หรือเป็นประชาธิปไตยทางอาหารที่แท้จริง เพื่อเสริมสร้างธุรกิจสีเขียวให้แข็งแกร่ง ส่งเสริมการสร้างพื้นที่สีเขียวให้แผ่ขยายออกไป สำหรับการวางรากฐานสร้างเศรษฐกิจหมุนเวียนในภาคการเกษตร นำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจสีเขียวที่สร้างความยั่งยืนในอนาคต

แนวทางการสร้างพื้นที่สีเขียว ภายใต้แนวคิด SDG's

พื้นที่สีเขียว (green space) หมายถึง พื้นที่กลางแจ้งและกึ่งกลางแจ้งที่มีขอบเขตที่ดินทั้งหมดหรือบางส่วนปกคลุมด้วยพรรณพืชบนดินที่ซึมน้ำได้หรืออาจมีสิ่งก่อสร้างอยู่ด้วยทั้งในพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองและนอกเขตเมือง อาจเป็นพื้นที่สาธารณะหรือเอกชนที่สาธารณชนสามารถเข้าไปใช้

ประโยชน์ได้ ประกอบด้วยพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการและความงามทางภูมิทัศน์ พื้นที่อรรถประโยชน์ เช่น พื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่สาธารณูปการ พื้นที่แนวกันชน พื้นที่สีเขียวในสถาบันต่างๆ พื้นที่ธรรมชาติและกึ่งธรรมชาติอันเป็นถิ่นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ รวมถึงพื้นที่ชายหาด พื้นที่ริมน้ำ พื้นที่ที่เป็นริ้วยาวตามแนวเส้นทางคมนาคมทางบก ทางน้ำ และแนวสาธารณูปการต่างๆ หรือพื้นที่อื่นๆ เช่น พื้นที่สีเขียวที่ปล่อยรกร้าง พื้นที่สีเขียวที่ถูกรบกวนสภาพธรรมชาติและพื้นที่สีเขียวที่มีการใช้ประโยชน์ผสมผสานกัน

นายสุส ตินารักษ์ (2556) ได้กล่าวถึงประเภทของพื้นที่สีเขียว ดังนี้

1. พื้นที่สีเขียวธรรมชาติ คือ พื้นที่ที่มีอยู่ตามธรรมชาติดั้งเดิม เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศสูงเป็นแหล่งรวมของระบบนิเวศที่จำเป็นต้องอนุรักษ์ให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ตลอดไป โดยมีการจัดการที่เหมาะสม ในรูปแบบของ แม่น้ำ ลำธาร คลอง ทะเลสาบ พรุ ภูเขา และป่าไม้ เป็นต้น
2. พื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ คือ พื้นที่สีเขียวที่ประชาชนสามารถเข้าไปใช้บริการเพื่อคุณภาพชีวิตของชุมชนทั้งการพักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย และเสริมสร้างทัศนียภาพที่สวยงามให้กับเมือง
3. พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อม คือ พื้นที่สีเขียวที่เสริมสร้างคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่บริเวณและชุมชน เช่น ช่วยเพิ่มก๊าซออกซิเจนหรือลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ลดอุณหภูมิความร้อนในเขตเมืองกรองฝุ่นละอองและลดมลพิษ เป็นต้น แม้ประชาชนอาจจะไม่สามารถเข้าไปใช้บริการได้โดยตรงเหมือนพื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ แต่มีคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน และเกิดประโยชน์ใช้สอยแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง
4. พื้นที่สีเขียวบริเวณเส้นทางสัญจร คือ พื้นที่สีเขียวที่อยู่ในแนวเส้นทางสัญจรสาธารณะ มีรูปร่างลักษณะพื้นที่ที่เป็นริ้วยาวขนานกับบริเวณเส้นทางสัญจร ซึ่งมีบทบาททั้งการเสริมสร้างคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมและพักผ่อนหย่อนใจ
5. พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน คือ พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อมที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้เป็นเจ้าของ ส่วนมากหมายถึงพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างของเอกชน พื้นที่เกษตร เช่น นาข้าว พืชไร่ เป็นต้น พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น เช่น สวนไม้ผลยืนต้น และสวนป่าเศรษฐกิจ เป็นต้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการสร้างพื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน ได้นำเอาแนวคิดการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวคิด Sustainable Development Goals (SDGs) คือ แผนการพัฒนาโลกเพื่อความยั่งยืน ในการผลักดันและเสริมสร้างการขยายพื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชนในประเทศ โดยมีเป้าหมายจะขจัดความยากจนให้หมดไป พร้อมกับดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของสิ่งมีชีวิตทุกคน ทุกตัว ทุกที่บนโลก แบบไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โดยแนวคิด Sustainable Development Goals (SDGs) มุ่งองค์การสหประชาชาติ (United Nations) เป็นหัวเรือใหญ่ในการชวนเชิญ 193 ประเทศสมาชิกทั่วโลกมาร่วมมือกันจัดทำขึ้น โดยมีกรอบระยะเวลา

15 ปีให้แต่ละประเทศวางแผนและติดตามผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 17 ข้อ ภายในปี 2030 โดยคำว่า ‘ยั่งยืน’ ในที่นี้ ถูกแบ่งออกเป็น 17 ข้อ ซึ่งครอบคลุม 169 เป้าหมาย ที่มีความเป็นสากล เชื่อมโยง และเกี่ยวพันกัน และกำหนดให้มี 247 ตัวชี้วัด เพื่อใช้ติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนา โดยสามารถจัดกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกันใน 5 มิติ (5P) ได้แก่ (1) การพัฒนาคน (People) ให้มีความสำคัญกับการขจัดปัญหาความยากจนและความหิวโหย และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม (2) สิ่งแวดล้อม (Planet) ให้มีความสำคัญกับการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศเพื่อพลเมืองโลกรุ่นต่อไป (3) เศรษฐกิจและความมั่งคั่ง (Prosperity) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและสอดคล้องกับธรรมชาติ (4) สันติภาพและความยุติธรรม (Peace) ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีสังคมที่สงบสุข และไม่แบ่งแยก และ (5) ความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน (PARPPIM PIM, 2020 : ออนไลน์) โดยประเด็นทางความยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้ประกอบการเกษตร เพื่อสร้างพื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน จะเกี่ยวข้องกับประเด็น Zero Hunger ขจัดความหิวโหยและความอดอยาก รวมไปถึงแก้ปัญหาความมั่นคงทางอาหารและส่งเสริมเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน ส่งเสริมให้เด็กและผู้ด้อยโอกาสเข้าถึงอาหารที่เพียงพอและมีคุณค่าทางโภชนาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้าง ความมั่นคงทางด้านอาหารให้เกิดแก่ชุมชน ให้ได้รับอาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย มีประโยชน์ต่อสุขภาพ จากผลผลิตการทำเกษตรกรรมยั่งยืนในธุรกิจสีเขียว

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

ที่มา: <https://www.sdgmove.com/intro-to-sdgs/>

การพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อผลิตอาหารเพียงพอปลอดภัยให้กับชุมชน เพื่อสร้างเป็นอาหาร เป็นยารักษาโรค และสร้างรายได้ รวมถึงเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชนสอดคล้องกับ BCG โมเดล ประกอบด้วย 3 เศรษฐกิจหลัก คือ

1. Bio Economy เศรษฐกิจชีวภาพ

2. Circular Economy เศรษฐกิจหมุนเวียน การมุ่งสร้างมูลค่าสูงสุดจากทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการลดของเสีย เช่น การทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักจากเศษอาหาร เป็นต้น

และ 3. Green Economy เศรษฐกิจสีเขียวหรือเศรษฐกิจที่พัฒนาด้วยความคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม

ผู้ประกอบการเกษตรบนเส้นทางเศรษฐกิจสีเขียว

เมื่อการคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมกลายเป็นปรากฏการณ์ไปทั่วโลก ส่งผลให้ผู้บริโภคมีจิตสำนึกต่อระบบนิเวศและทำให้พื้นฐานทัศนคติของสาธารณะชนเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียวนี้ทำให้บทบาทของเกษตรกรทั่วโลกถูกพัฒนาให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรกร เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) กระแสสีเขียวจึงกลายเป็นกระแสที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาอีกครั้ง ดังจะเห็นได้จากก่อนหน้าการประชุมสุดยอด Rio+20 ในปี ค.ศ. 2012 “เศรษฐกิจสีเขียว” (Green Economy) ได้กลายเป็นแนวคิดที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งนิยามของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวที่ทั่วโลกให้การยอมรับมากที่สุดนั้น ก็คือนิยามของโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme : UNEP) ที่ให้ความหมายของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวไว้ว่าเป็นรูปแบบ เศรษฐกิจที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสุขภาวะของมนุษย์ที่ดีขึ้นและมีความยุติธรรมทางสังคม ในขณะเดียวกันก็ต้องการลดความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมลงไปให้มาก พร้อมกับแก้ไขปัญหาความขาดแคลนทางนิเวศ (UNEP, 2010)

เป้าหมายสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียว คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเศรษฐกิจสีเขียวมีองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ สร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ลดความเสี่ยงปัญหา สิ่งแวดล้อม และฟื้นฟูระบบนิเวศ การทำงานของเศรษฐกิจสีเขียวยังเน้นไปถึงการพัฒนาการลงทุนและเทคโนโลยีในสาขาการผลิตที่สำคัญ 11 สาขา ได้แก่ การเกษตร การก่อสร้าง เมือง พลังงาน การประมง การป่าไม้ การอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การขนส่ง การจัดการขยะมูลฝอย และการจัดการทรัพยากรน้ำ (สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม , 2555) ความสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียวนี้ช่วยนำพาสังคมไปสู่การเติบโตที่เป็นสีเขียว ดังที่ OECD

ได้นั้นถึงความสำคัญของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายการเติบโตสีเขียวที่มีความสอดคล้องกับเศรษฐกิจสีเขียว กล่าวได้ ว่าเศรษฐกิจสีเขียวได้ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อเศรษฐกิจและสังคม (สำนักเศรษฐกิจการเกษตรระหว่างประเทศ, 2556) ดังนี้

1. สร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิต โดยเศรษฐกิจสีเขียวจะทำให้เกิดการสร้างงาน โอกาสการจ้างงานทั้งแรงงานฝีมือระดับล่าง กลาง และ สูง เป็นการเปิดตลาดใหม่เพื่อรองรับผลิตภัณฑ์สีเขียว บริการสีเขียว และการจ้างงานสีเขียว เช่น เกษตรอินทรีย์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการป่า

2. ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยเศรษฐกิจสีเขียวจะทำให้เกิดความดึงดูดผู้ประกอบการ และแรงงานที่มีฝีมือเข้ามาประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเมือง ทำให้เกิดการพัฒนายุทธศาสตร์และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมแหล่งพลังงานที่ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่ำในชุมชน การสร้างพลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ที่ติดตั้งบนหลังคาบ้าน หรืออาคารในชุมชนได้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่ใช้งบประมาณสูง ดังเช่นโครงข่ายไฟฟ้าประเทศ แต่ทำให้คนในชุมชน คนยากจน หรือคนชายขอบได้เข้าถึงพลังงานแบบประหยัด

3. ลดความเสี่ยงปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเศรษฐกิจสีเขียวจะทำให้เกิดการคุกคามต่อสภาพแวดล้อมน้อยลงจากกระบวนการผลิตที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เพิ่มอุปสงค์และอุปทานในการผลิตสินค้าและบริการสีเขียว เพื่อลดปัจจัยที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดความมั่นคงด้านอาหาร เช่น หากมีการผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืน ซึ่งนำไปสู่การปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ลดของเสียและมลพิษ ลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจและลดการใช้พลังงาน

4. ปรับปรุงระบบนิเวศ โดยเศรษฐกิจสีเขียวช่วยลดการคุกคามต่อระบบนิเวศด้วยเช่นกัน ทรัพยากรธรรมชาติได้มีโอกาสฟื้นตัว ปรับปรุงความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

5. พัฒนาเทคโนโลยีใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจในแบบที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมได้ กระตุ้นให้เกิดการออกแบบใหม่ๆ เพื่อบรรลุสังคมคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Society) นำมาซึ่งความท้าทายโอกาสในการสร้างนวัตกรรมที่ยั่งยืนและยืดหยุ่นได้มากขึ้น ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการสร้างสรรค์สิ่งใหม่

6. ลดความเสี่ยงทางสุขภาพที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม เพิ่มความมั่นคงและคุณภาพชีวิตมนุษย์ การเติบโตสีเขียวหรือการเติบโตคาร์บอนต่ำอาจนำไปสู่ประโยชน์ต่อสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการปรับปรุงคุณภาพอากาศในพื้นที่และลดการปล่อยฝุ่นละออง สารมลพิษกัมมันตรังสีและไนโตรเจน ยกตัวอย่างในพื้นที่ชนบทของประเทศกำลังพัฒนามีโครงการใช้เตาที่มีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

ต่ำ ซึ่งสามารถช่วยป้องกันการเสียชีวิตของทารกจากการคลอดก่อนกำหนดได้หลายล้านคน การปรับปรุงระบบการขนส่งโดยลดการใช้ยานยนต์ที่ใช้น้ำมันและปรับปรุงระบบขนส่งสาธารณะ

7. สร้างความมั่นคงด้านพลังงาน แนวทางของเศรษฐกิจสีเขียว สามารถทำให้เกิดความหลากหลายของแหล่งพลังงาน เพิ่มแหล่งพลังงานหมุนเวียน ลดการพึ่งพาการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศ ลดการบิดเบือน ราคาในตลาดพลังงาน และยังทำให้เกิดความร่วมมือระดับภูมิภาคด้านการวิจัยและพัฒนาพลังงานทดแทนและการปรับตัวของเทคโนโลยีพลังงานให้เข้า กันกับบริบทของประเทศ

บทสรุป

ยุคโควิด-19 เริ่มต้นตั้งแต่ปลายปี 2562 ซึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบมักจะอยู่ในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย และพึ่งพาการทำงานที่ใช้แรงงานอยู่ในภาคธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากวิกฤติการณ์โควิด- 19 และเมื่อแรงงานเหล่านี้ขาดการจ้างงาน จึงมีโอกาสนในการแสวงหาแนวทางการสร้างอาชีพใหม่จากการคืนถิ่นกลับภูมิลำเนาของตนเอง โดยอาศัยอย่างเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพพื้นฐานซึ่งอยู่คู่คนไทยมาช้านาน จึงถูกนำมาเป็นทางเลือกสำคัญในการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และนำไปสู่การผลักดันให้เกิดผู้ประกอบการเกษตรที่มีกระบวนการที่ครบวงจรการเศรษฐกิจเข้ากับชุมชน สร้างธุรกิจสีเขียวที่ยึดเอาแนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน มาส่งเสริมให้เกิดรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและคนในชุมชน ก่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหาร และพื้นที่สีเขียว รวมทั้งเป็นการมุ่งสู่เส้นทางเศรษฐกิจสีเขียวหรือเศรษฐกิจที่พัฒนาด้วยความคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม อันจะสะท้อนผลกลับมาช่วยลดความเสี่ยงในการเกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม เกิดโอกาสการจ้างงานในตลาดใหม่เพื่อรองรับผลิตภัณฑ์สีเขียว บริการสีเขียว และการจ้างงานสีเขียว ในกลุ่มธุรกิจสีเขียว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดเศรษฐกิจฐานราก เศรษฐกิจหมุนเวียนที่สร้างรายได้ภายในชุมชน และเกิดความยั่งยืนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแม้ประเทศต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติการณ์โควิด-19 ที่ยาวนานได้อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา บุญชัย. (2560). **ถอดบทเรียนชุมชนเกษตรปลอดภัยและอาหารปลอดภัย**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.ldi.or.th/2017/11/09/> (วันที่ค้นข้อมูล 20 มีนาคม 2565)
- ชนายุส ดินารักษ์. (2556). **เมืองสีเขียว ชุมชนสีเขียว**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://chanayus.blogspot.com/2013/03/blog-post_746.html (วันที่ค้นข้อมูล 20 มีนาคม 2565).
- ฉมาลีสา ทาศรีภู. (2562, 1 กุมภาพันธ์). **ธุรกิจสีเขียว (Green Business) การปรับตัวในยุคเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy)**. วารสาร สนค. TPSO Journal. 9(9), 4-5

- ปรารธนา ยิ้มสีใส. (2563). **ความต้องการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการพัฒนาเยาวชนเกษตรกร ผู้ประกอบการในเขตพื้นที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม**, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาดูแลชีวิตและการพัฒนามนุษย์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิฑูร ชมสุข, จิราภรณ์ พินนาพิเชษฐ และเพชรลักษณ์ บุญญาคุณากร. (2564). **เกษตรกรยุคใหม่ : อาชีพทางเลือก (ทางรอด) ในยุคโควิด 19**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก [https://www.bot.or.th/ Thai/ResearchAndPublications/articles/](https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/).
- มรกต กำแพงเพชร และคณะ. (2562, 1 มกราคม). **คุณลักษณะผู้ประกอบการเกษตรที่ประสบความสำเร็จในธุรกิจเกษตรสีเขียว**. วารสารธุรกิจปริทัศน์. 11(1), 266.
- สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. (2563). **ครัวเรือนเกษตรไทยในวิกฤติโควิด – 19 หลักฐานเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์เกษตรกรทั่วประเทศ**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.pier.or.th/abridged/2020/11/> (วันที่ค้นข้อมูล 2 กุมภาพันธ์ 2565).
- โสภารัตน์ จารุสมบัติ, นิตยา โพธิ์นอก, จารุพล เรืองสุวรรณ. (2562). **เส้นทางเศรษฐกิจสีเขียว**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัท ชิกมา กราฟฟิกส์ จำกัด.
- ศูนย์วิจัยนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียว. (2559). **เกษตรสีเขียว**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://progreencenter.org/2016/02/25/เกษตรสีเขียว-green-agriculture/> (วันที่ค้นข้อมูล 2 มีนาคม 2565).
- PARPPIM PIM. (2563). **นับถอยหลังสู่ 2030 ด้วยแผนพัฒนา 17 ข้อที่จะพาโลกให้ยั่งยืนไปด้วยกัน**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.greenery.org/articles/wastesidestory-sdgs/> (วันที่ค้นข้อมูล 14 มีนาคม 2565).
- Carter, S., Rosa, P., (1998). **Indigenous rural firms: farm enterprises in the UK**. International Small Business Journal. 16(4), 15–27.
- Cheng, Wan-Lae, André Dua, Jonathan Law, Mike Kerlin, Jörg Schubert, Chun Ying Wang, Qi Xu, and Ammanuel Zegeye. (2020). **Reimagining the Postpandemic Economic Future**. McKinsey & Company.
- Eikeland, S., Lie, I., (1999). **Pluriactivity in rural Norway**. Journal of Rural Studies. 15(4), 405–415.
- McElwee G. (2006). **The enterprising farmer: A review of entrepreneurship in agriculture**. Journal of the Royal Agricultural Society of England January.